

MADENCİ OLMAK

Ferruh N. Ayoğlu

Söylenenler ve okunanlar yetersizdir çoğu zaman onların çalışma koşullarını anlamaya. Madenci olmak yeraltında, arkadaş olmaktadır karanlıkla. Aydınlansın diye yerin üzerindeki, ısınsın diye yürekleri, arkadaş olmaktadır karanlıkla. Metanla, karbon monoksitle arkadaşdır madenci. İçine çektiği tek nefesle kaybedebilir yaşamını, yanıp kül olabilir ansızın. Grizudur, göçüktür korkulu düşleri. “Önce İş Güvenliği” yazar madenin kapısında, bir de “Uğur Ola”; kara bir ejderhanın ağzına benzer maden ocağı. Bu yüzdendir her vardiya başında sevdikleriyle helalleşmek. Hayatta kalmış olmanın kutlanmasıdır her vardiya bitişı bu yüzden. En çok arkadaşına güvenir madenci. Bilir ki, bir şey olursa eğer, gerçeğe dönüşürse korkulu düşler, sadece arkadaşları ulaşabilir ona. Bu yüzdendir ki, dünyanın dört bir yanındaki madenciler sessizce ama sıkı dosttur birbirlerine; Soma'daysa ölüm, çırpınır Zonguldak'ta madencinin yüreği, Şili'deki ağlar.

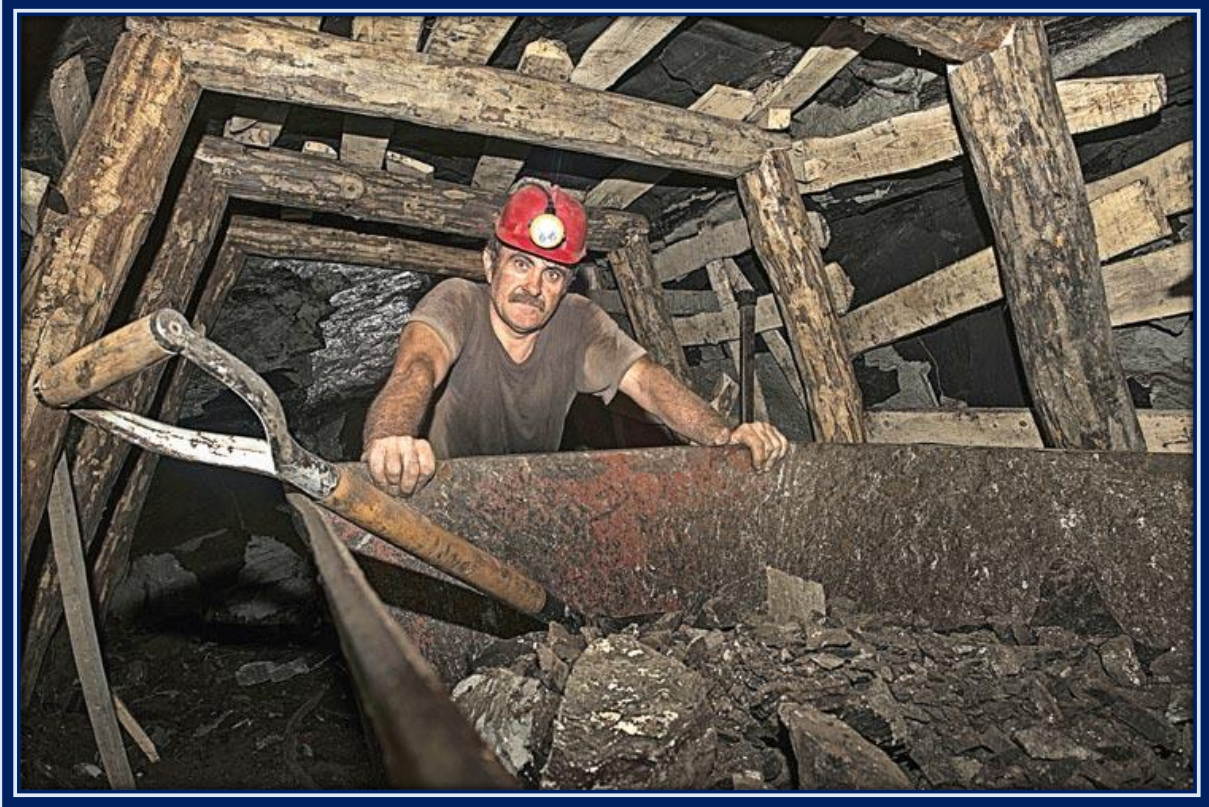
Kitaplar ağır iş diye söz eder maden işçiliğinden. Madenci iyi bakmalıdır kendine, iyi uyumalı, iyi beslenmelidir. Binlerce kalori almalıdır ağır iş yapan madenci. Madende yemekler ağzı düğümlenmiş bir poşetle yerden yükseğe asılır. Çoğu zaman biraz domates, biraz zeytin, biraz peynir, bolca da ekmektir yemek. Bazen de sefer tasının içinde, ne piştirse evin mutfağında. Isıtılmaz yemek. Çay demlenmez, termostan içilir. Ama kuraldır, herkes kendi getirdiğini değil, herkes herkesin getirdiğini yer maden ocağında. İndiyseniz yerin metrelerce altına, vardıysanız yanına, uzattıysanız elinizi, durur akan sular. Kömür karası simsiyah yüzü ve ışıldayan gözleriyle, sımsıcak yüreğini açar size madenci; paylaşır ağığını sizinle. Kitaplarda okuduklarınız uçup gider aklınızdan.

En uygun, en sağlıklı yolunu gösterse de kitaplar şekillerinde, ayağa gitmesi gereken maden direğini beline bağlayıp çeker rampadan yukarı. “Bazen” bel ağrısından şikayet eder madenci. Kulakları çınlar işçi sağlığı kitaplarının kas-iskelet sistemi hastalıkları bölümlerindeki satırların. Mantar enfeksiyonudur lastik çizmelerin içindeki ayakların derdi.

“Ereğli Sancağı'na bağlı kariyelerde yaşıyan, hasta ve sakat olmayan 13-50 yaşı erkekler için ayda 12 gün süreyle maden ocaklarında çalışma yükümlülüğü”. Böyle yazar meşhur Dilaver Paşa Nizamnamesi'nde. 8 Mayıs 1867 tarihli düzenlemenin altında Maden Katibi İsmail Hakkı, Kolağası Hasan Tahsin, Miralay Memur-u Mahsusu Mehmet Sait, Maden Komisyonu Başkanı Hüseyin ile Maden Müdürü ve Kaymakam Dilaver'in imzaları vardır. Sonra “asker işçi” olup iner madene, “mahkum işçi” olup iner madene madenci. “Mükellefiyet” izleriyle doludur madenci şehirlerinin aileleri. Domuz damcı köyleri, lağımcı köyleri, kazmacı köyleri anlatılır coğrafyaya yeni gelenlere; bilsin, tanısın, en çok da anlansın diye. Gurur dolu bir ses tonu ile anlatır madenci yaptığı işi. Anlansın ister diğerleri nasıl bir işle uğraştığını.

Anlamak zor olsa da kimi zaman, bir tür “zorunluluktur” madenci olmak, hayatın maden üzerinden şekillendiği madenci şehirlerinde. Gençlerin “en büyük” iş bulma umududur madenler. Bu kadar zorlu bir işin bu kadar büyük bir umuda dönüşmesi, gerçeğidir madenci şehirlerinin. İş bulmak, çalışmak, evlenmek, ailesini geçindirmek ister genç insan. Babalar, bilseler de işin iç yüzünü, “madende işe koymak oğlunu” ürkek bir rahatlıkla uyutur onları. Anneler ve gelinler dua ederler hep; hem teşekkür ederler tanrıya bulunan iş için, hem yardım isterler iş sağlığı ve güvenliğinde. Bu yüzdendir ki, hasretle beklerler devletin iş ilanını. “Devlete işçi alınacakmış” dedi miydi birisi, hele

de bir siyasiyse söyleyen, poyraza yakalanmış deniz gibi dalgalanır madenci şehirleri. Kapılar aşındırılır “bir tanıdık” bulabilir miyiz diye. “Devletin işi” iyidir. Hiç değilse güvencesi vardır.

Olmadıysa devletin işi, özelin kapısını çalarlar redevansda çalışmak için, taşerona giderler. Emekliyi de kabul eder özel, acemiye de. Bir kıdemlinin yanına üç-beş acemi, olur sana bir ekip. Kıdemli öğretir sanatı yanındakilere, ustalık ve ağabeylik yapar. “Hizmet içi eğitim” işte, üstelik “sürekli” ve “yaşam boyu”. O da mı olmadı, “kaçak maden” ararlar çalışmak için; kimsesiz, güvencesiz. “Kaçak maden mi, nerde?” diye sorarsan kahvehanenin çay sohbetinde, değişir konu, kimse göstermez yerini. Boşunadır “kim ister yerin metrelerce altında çalışmak?” sorusuna yanıt aramak madenci şehirlerinde. Çocukları süt ister onların da. Ekmek ister, oyuncak ister, ayakkabı ister. Mutfakta ocak, kaynatacak çorba bekler. Sihirli bir sözcüktür umut. Madende çalışmak, zorunluluğa dönüşür madenci coğrafyasında sessizce; artık gerek kalmaz mükellefiyet denen şeye.

Toz solunur madende. Maske filan dese de kitaplar, toz solunur madende. Kitapların kömür işçisi pnömokonyozu dediğine “madenci hastalığı” denir madenci şehirlerinde. Tüm meslek hastalıklarında olduğu gibi, “önlenebilir” olduğunu yazsa da kitaplar, izlense de ocağın tozu, gazı, bir türlü önlenemez madenci hastalığı denilen illet. Meslek hastalıkları istatistiklerinin ağır ağbısidir madenci hastalığı. Bir araştırmada çıktı ortaya, madenci hastalığına yakalanan işçilerin %96’sında işten ayrıldıktan ortalama 10 yıl sonra koyulmuş tanı. Madenci hastalığına yakalanan işçi devam etmek ister çalışmaya. Özeldener şansını. İşyeri hekimi olmaz derse işe giriş muayenesinde, başka şirkette dener şansını. O da mı olmadı, bir bakarsın, Zonguldak’ta işe giremeyen Soma’da başlar çalışmaya.

Kazası boldur maden ocağının. Kitaplar yazar, istatistikler söyler, herkes bilir. “Ramak kala”ları almasan da istatistiklere, kimi “küçük” kazaları yazmasan da deftere, herkes bilir ki, kazası boldur

maden ocağının. 2005 yılında çetelemiştik madendeki iş kazalarını. Bir yılda 451 kaza geçmişti aynı işyerinde kayıtlara. Kazmacıydı kaza geçirenlerin %72'si, %78'inde künt travma vardı kazalananların. Eller, ayaklar, bacaklar ön plandaydı, bir de vertebral kolon. En yükseği 270 gündü iş kayıplarının, ortalaması 20 gün.

Kimi zaman ölüm olur maden kazalarında. Acı düşer toprağa. Gözyaşları katılır kömür karası alın terine. Fırsat bulsa, silmek ister sözlüklerden göçüğü, grizuyu, zehirlenmeyi madenci şehirlerinde yaşayanlar. Analar, babalar, kardeşler, çocuklar, sevdalıklar toplanır maden ocağının başına. Evden fırlarken ne varsa, o vardır üstlerinde. Soğuk da, yağmur da işlemez entarinin üzerindeki örgü yelege. Bıraksalar elleriyle kazar göçüğü, maskesiz dalar gazın içine. Resmi sayıları dinler yetkili ağızlardan dökülen. Ama bilir söylenen sayıların "an itibari ile" olduğunu ocak başında dinlenenler; bir haber, küçük bir umut ışığıdır beklenen. Devrilip giderken gencecik fidanlar, yalnızlığın soğuğu kalır geride kalanların yüzünde; mevsim fark etmez. Zonguldak'ta bir anıtı var madencilerin. Siyah mermer üzerinde sarı plakalar, plakalarda maden kazalarında ölenlerin isimleri, doğum tarihleri. 1903'den başlıyor plakalar. 2004 yılında üşenmeyip saymıştık. 1903'den 2003'e. Bir asır eder. 3548 plakadan 2811'inde vardı doğum tarihi. En küçüğü, 13 yaşındaydı madende ölenlerin.

Bizler uyurken rahat yataklarımızda ya da seyrederken sevdiğimiz bir diziyi televizyonda, ya da ellerimiz sevdiğimiz ellerinde seyrederken günbatımını, ders anlatırken okulda, hasta bakarken poliklinikte, kaçırdığımız tiyatro biletine üzülürken ya da kızarken dolu gelip bizi almadan giden belediye otobüsüne, onlar inip kara ejderhanın ağzından yeryüzünün metrelerce altına, kömür dökerler. Domuz damı yaparlar ağaç kütüklerinden. Çıtırtıları dinlerler arından gelen. Ocak duvarında çıkmış koca koca mantarlara bakıp hayal kurarlar. Ama en çok, çocuklarını özlerler.

Aynıdır onların öyküsü. Karpatlarda, Afrika'da, Şili'de, Zonguldak'ta, Soma'da.

Hep aynıdır onların öyküsü. Bir ölünce manşet olurlar gazetelere, bir de "gayri yeter" deyip başlayınca yürümeye.

Temmuz-2014
Hekimce Bakış, Sayı-86